

ЦРНОГОРАЦ

НЕЂЕЉНИ ПОЛИТИЧКИ ЛИСТ.

БРОЈ 6.

На Цетињу у Суботу 12. Фебруара 1872.

ГОДИНА II.

ЦРНОГОРАЦ излази један пут недељом. Стаје: за ЦРНУ ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ год. ф. 6; по год. 3; четврт год. ф. 1. 50. п.; — За СРБИЈУ год. ф. 7; по год. ф. 3. 50. п.; че. ф. 1. 75. п. — За све друге земље год. ф. 8.; по год. ф. 4.; четврт год. ф. 2. — За огласе плаћа се за ред 5 новчића. — Дописи, предплата и све наручбине шилу се уредништву на Цетињу преко г. Петра Рамадановића у Котору.

ШТА РАДИМО, А ШТА ТРЕБА ДА РАДИМО.

II.

Погледимо ли на данашње стање народа нашега у свима крајевима, онда нам се отвара широко поље на којем можемо набрати мноштво доказа, да радимо што не треба да радимо.

Три најглавнија стуба „будуће“ државе српске, три рођене сестре наше, — Босна, Херцеговина и Стара Србија — леже већ толико вјекова у тешкијем ланцима, под притиском најсуровије силе, у рукама необузданог страстника, који им циједи и пије крв, који им кида и једе срце. Много прегежнија половина народа нашега у тијем земљама, или је пала под крстом или је однела од крста полумјесецу. Па као што је са животом народнијем, тако је исто и са имањем његовијем. Турчин је све „отео и потр'о.“ Та земља наша, којој је Бог судио, да буде по љепоти другарица Италији, а по богатству прва у колу јевропском, сада је пагрђена и опустошена. И Турчин, стари диндунманин наш, који је довео те земље наше у тај наш народ у тијем земљама, до тако жалоснога стања, још и данас онако исто бјесни, живо убија, а имуће отима и упронашћује.

Јаук оне браће наше био је ужасан, постојан, као што су биле ужасне и постојане муке, које они подносише. И јаук тај чула су њихова околна браћа, који су јадно у бољем стању, и чула је сва Јевропа. Па како им се одазваше?

Вјечити жиг срама и нечовјечности остаће на данашњој просвећеној Јевропи због њенога понашања према подјармљенијем Хришћанима на истоку. Није доста што су велике силе навукле на себе неопроствљив грјех тијем, што су примиле прије петнајест година Турску у своје цивилизовано друштво као подпуно равноправну другарицу, него и послје тога, када су небројене прилике имале, да се увјере, да је Турчин неоправљив Азијат, поступале су оне с њим са свијем пријатељски. Од њих је била Турска сваком приликом заштићена. И када су се притиснути Хришћани у поједицијем крајевима очајнички дизали и борили против својих угњетача, напосљедку су морали положити оружје без икаква успјеха. Али не за то што не би могли одољети турској сили, јер толико пута долазило је до тога, да је полумјесец поставио пред крстом, него једино за то, што су у часу опасности, у одлучном часу, јевропске силе устале и силом својом ућуткале бједне Хришћане, а опстанаке Турској и за даље обезбједиле. То се све чинило под нашијем изговором у интересу мира и поретка Јевропе и среће народа, а у ствари у интересу поједицијем држава, пријатељница Турске.

Необориви су свједоци томе устанци српски а грчки у Турској.

Па ни у данашњи дан не може се казати, да је и за длаку боље. Турци исте зулуме чине. Браћу нам сваки дан убијају, имања им отимају, природну борбу упронашћују и земљу опустошавају тако, да се за много, много година неће моћи подићи ни до онога, што је Бог дао, а камо ли до онага што би оне богате и дивне земље могле бити у сретлијим рукама. И Јевропа

је глуха и нема према томе. Дижу се тужбе, дижу се молбе, диже се очајнички глас народа — и све замап! Сами заступници великијех сила у Турској, тако зван „турсули“ очито пријатељују с Турском. Не само што неће да посредују код порте за кукавни народ што би им света дужност била, него још олакшавају Турцима да зулуме чине тијем, што својима владама достављају, да је у Турској све у своје реду, или ако то не чине, они ништа и не јављају, као да за јављање неби ништа било. Љепше је њима са турском господом у љубави живити и своје цепове народном муком цушити, него се заузимати за рају, која је створена да робује! Много доказа, што патриотско срце тугом и гњевом цијенају, имамо за то ми! Тако смо лично доживили, да је један консул у своје господском гњеву повикао: „Све је оно лаж, што „Црногорац“ доноси о хришћанској патњи! Лаж је, вели. А ми држимо, да ни у стању нијесмо описати све оне патње, које подносе браћа наша! И доста нијесмо. Па и да прећерујемо нешто у нашем сачуству, у нашем болу, не да ли се то прије оправдати, и оно ли је мањи грјех, него што је онај, којег њека господа товаре на своју душу тијем, што варају своје владе, на било то по парочитијем упутцима, или из сопствене побуде.

И код таквога стања ствари, ми немамо снаге, да преузмемо што самостално за спасење браће наше, него се још као лутке обраћамо „великијем силама“, иштући од њих помоћи. Ми знамо патње браће наше и знамо да заступници јевропски у Турској не само не мисле ничим олакшати судбину Хришћана робова, него да још иду против њихова интереса, и ми се опет сваки дан обраћамо њима са молећијем погледима. Дуге године са истијем искуством могле су нас до сада догољно увјерити о беспослици нашој, о залудном чекању нашем. И ми опет за то радије чекамо, него да се прихватимо озбиљна рада!

Лукава дипломатија није пропустила ни ту појаву, да се не користи њом. И одуд је постало оно извињење њено: „Хришћани у Турској не показују никаква живота, никакве тежбе, за то не можемо ми ништа ни учинити за њих, него једино ујемчити им грађанску равноправност у Турској, што им и сама порта свесрдно даје.“ А ово је тако исто горка пронија, као што су и сва турска обећања!

Ово је истинито стање ствари, које нико пити хоће пити може порицати. Али кога да кривимо за то? Као што је нама у ипстереу, да се ослободимо и ујединимо, тако је у интересу Јевропи да одржи Турску овакву каква је. Ми смо дакле криви, ако не видимо то, или ако видимо, опет смо ми криви, што нијесмо људи, да презремо остатке нечовјечности, који се тако сурово показују и у данашњем просвећеном вијеку у Јевропи, па да своју снагу уложимо за свој сопствени рад, за срећу своју!

Но да идемо даље.

Ма колико живили у илузијама о правичности, о човјечности, о изобрешности јевропској и о дужности, која би по томе падала на Јевропу, ми немамо разлога захтјевати од ње

више, него што смо сами дужни чинити. За то питамо, шта ми урадисмо за ту браћу своју?

Стид нам толики удара на оброз да нам чисто помућује искреност, ма кад се о тако озбиљној ствари и у овако озбиљном часу говори, по треба да лажемо сами себе, ваља истину да говоримо, и ми одговарамо са највећом ријечдом: Ништа! Јест, ништа нијесмо ми урадили ни за побољшање судбине несретне браће наше, а камо ли за извршење главнога задатка нашега. Јесте, да су чињени покушаји и то јуначки, очајнички; али то само на једној страни. Остали народ српски остао је неутрални гледалац и због тога су сви они напори остали без успјеха. Једина журналистика наша била је вјерни и постојани тумач бола тамошњег народа нашега, а сада има сво њеколико времена, како се и у њој и међу њенијем читаоцима немиле појаве опажају.

Често сада читатићемо у нашијем листовима, гдје је говор о несретној браћи у Турској, да је недостојно људи непрестано јаукати и плакати. Лијена фраза. Али кад хоћемо да престанемо „јаукати и плакати“, онда треба да почнемо радити, па да јаук и плач браће наше престане. А радимо ли што? Па онда — нејауче брат наш, што се навикао на то, него што му је невоља, и листови наши не допосе оне јауке тек за то, да се пуне ступци њихови, или да се прави ларма, него за то, да сав народ наш види, у каквом се тешком стању налазе браћа његова, да види, да то стање грози брзом пронашћу и њима и њему, па да распали у њему мирни дух и да га потстакле на одлучно прегнуће, како би један пут и своју браћу спасао и себи лијепу будућност осигурно. По хладнокрвни читаоц нашијех листова почиње другачије разумјевати ту тежњу повипарства. Зулуми турски нераспаљују гњев у њему, страдање браће његове, небуди саучешће у срцу његовом. Он или чита дописе из Турске — и остаје равнодушан, или их и не чита, јер су му већ досадни. Нека има у једноме листу чланак написан својим силом осјећања правога родољуба у којем се говори о најживотнијој потреби народној, ипак ће се много читаоца наћи, који ће казати: „нема ништа у тијем новинама.“ А нека има „интересантнијех“ повости из странага свијета, нека има што о томе, с каквијем су драгоцјеностима цар Наполеон и његова царица побјегли из Францеске, драгоцјености на које су они од зноја и крви народне дали скovati, многи ће читаоц те повипе носити у шпагу и по толико пута читати их или ће приповједати својијем пријатељима.

То је једна немилу појава, а друга, опет што се наше журналистике тиче а у истој ствари, још је жалоснија. (Наставиће се.)

ЈАВАН ОДГОВОР НА ЈАВАН ПРИГОВОР.

Поштовани мој побратим М. Р. написао је у броју 14. овогодишњег „Narod. Lista“, чланчић под насловом: „Црногорац Сундечићев и црква католичка.“

Тај ме појав доста изненадио, у толико више, у колико је управ мени, као власнику „Црногорца“ намјењен. Ово се зове: „с неба па у ребра;“ јер да се буде мој мили побра-

тим побринуо убавјестити у какву одношају стоје властништво са уредништвом „Црногорца“ дошао би био, да прво не стоји ни најмање другом на путу, шта ће у листу себи пакључиво повјерени писати и дошати, или од својих дописника у дописима примати. Да је дакле мој побратим М. Р. у познању био, да ни мало ни веле није подржен уредник „Црногорца“ патријарху мојега властништва, а још мање властниковој цензури: јамачно би он поштедио био свог побратима од онаког заједљива приговора.

На ако и нијесам пакао с побром какву заматати, да нас брука сумине пред нашим злотворима, и пак му једну приговорити морам; а та је: да се никакво начудити не могу, како је њему његова душа допустила, да и за један цигли часак посушња он, да би онај — који је, као што сам признаје, пјевао љубави и сло-ви југословенства и свесловенства, и кога је он досад бројао у веле поштоване родољубе и искрене пријатеље; а међутим је имао још доста и доста прилике да га скроз и скроз позна и провјери, — могао ма под којим околностима себе поређа, или одустати од корених својих начела и освједочења, која је вагда свијету на видиву јавно изповједао, па се пада да ће с том својом вагдашњом изповјести и у гроб се положити.

Поштовани мој побратим знао је, па и по сад нека знаде, да сам ја вагда другоме вјеру душевно поштовао; јер сам добро знао, да је вјера аманет и светиња, мени моје а њему његове душе. А притом није мом побри утајено било, па ни по сад не треба да му тајном буде, да ја с вјером, нити сам кад мијешао, нити ћу икад моћи мијешати оно, што се усуђује вјером називати или с вјером у један сноп везивати, онај катодик или православни, који, или нема, или неће да има чиста појма о вјери.

И зато колико истинито сажаљевам, што се без сваке моје притруи, у 4. броју овогодшњег „Црногорца“ изразом лажни жигосе нови догмат римскога сабора; толико се чудим, како се још може у обрану узимати од ма којег свјестна и домољубна хришћанина, поступак которског бискупа; поступак, који се толико удаљује од хришћанске вјеротршности и у народу нам подржава вјерски занос и вјерску омразу, ради којих смо претрпели доста муке и кипе, доста зла и љуте невоље. А ја се доста нијесам пресвјетломе бискупу намећао, да му будем толмач црквених обреда, него ме пресвјетли сам молио да к њему дођем; и том приликом ја сам бискупу као прави пријатељ и као свештеник зборио и вјеру од обреда лучио, у јединој намјери да би се хајка, коју сам већ предавао, избјегла. — Па је ове исте парави и она хисторичка примјетба на Галплеов животинис, која вјече узмишљена, но је од ријечи до ријечи преведена, као што је у изворнику истог животописа нађена. А подобних средовјечних странпутница, има на жалост више но једна, и

код једне и код друге цркве; на зар су и те странпутнице вјера?

Пустимо дакле, мени побратиме, нек пише како ко хоће. Свијет се је доста мало зајосао, а томе су, (није фјече крити,) доста црне кане криве, које се није вагда ни на чисти дух апостолски огледале, нити су Христовом благошћу напјене биле. Али вјера, тврда божија вјера, зато и онет неће пронасти; него ће вагда као жив и помлађен феникс процвјетавати по сред пепела, у који је не ријетко обарала вјеру у предасуда и љуцка незнатност и занешеност.

Доба су већ да разликујемо чисту вјеру од бабијих басна, као што нас на то сами ведум св. Павле упућује. Мени, чисто ти изповједам, нијесу вјера ни патријарси ни папе, ни владице ни бискупи, ни архимандрите ни каноници, ни попови ни надпопови, ни калуђери ни фратри, па ни монахиње ни колуднице, ако не творе и не уче сходно твору и науци великог нашег учитеља Исуса; премда све те споменуте особе, ако су добре и поштене: дубоко их штујем; а ако су неразумне, неваљале и развратне: нити их штујем, нити им дјела похваљујем, па нити вјеру божију с њиховим пишћавилом у икакву свезу доводим.

Јавно изазван, ово сам дујан бије свом побратиму, једном за вагда, и јавно изјавити, да не би мислио ни он, ни ма ко други, да сам ја збиља све одједноч устао лакоумно клеветати и прорачки хулити, (ријечи су мог доброг побратима), ма чију вјеру, а немоли братовљеву вјеру, коју ја занато штујем и штоваћу је док ме буде, презирући и смјело одбацујући све оно, што људи као људи, по незнању, или по заносу, или по самовољи, с вјером изједначују, тога се као вјере придржавају, и то као вјеру вјерују.

Међутим бити ћу веома обвезан „Nar. list.“ ако овај чланак у своје ступце уврсти; јер ће ми то бити најтврђим јемством, да овакав изазив мог побратима није циљао да у нашој сиротој Далмацији изрије нов извор браќим немирима, него да је тек изтекао из мало пренагљене осјетљивости мога вагдашњег брата М. Р.

Ј. Сундечић.

ИЗ НАШИЊЕХ И СТРАНИЊЕХ ЧОВИНА.

Кад о жалостном стању народа нашега говоримо обично сви најприје погледамо на нашу браћу у Турској, али да читаоци виде да ни онај у Аустро-Угарској није много боље, саопштавамо из „Панчвца“ нешто из чланка „Висока политика — народна пропаст“, гдје се доста жалостно стање тамошњег народа нашега црта:

„За Аустро-Угарску једни кажу, да је њен онстанак политична немогућност; други опет потврђују да би се он створити морала, кад је не би било. Ми већемо ни једно ни друго ни порицати ни потврђивати, али то морамо рећи,

Јер како сам код ујака све књиге искупио, прочитао и на памет научно, бегло сам другом мајстору, и код овог цуњао сам кроз све камаре, шпајзове и по тавану, да све књиге искупим.

Бегаше пак научио сам из Доситија, и све сам себи по мозгу вртио, како би се Азије и грчки школа доченао, да постапем философ и списатељ као што је Доситија био.

Дошао сам у Бур, (варош у горњој Угарској) и ту сам наишао на мајстора, који је повине држао, и много књига имао.

Одавде ми с кољем не би ме могли отерати, а и мајстор ме је заволио, не за то што сам био приљезан ципеларски калфа, већ само за то, што сам љепо, и боље од њега умео читати.

И тога ради сви су ме шегрти калфе, а и сами мајстори за најспособнијег у занату држали.

Ја сам на то био горд, и мој мајстор кад постане поглавицом Цеха (Еснафа) ја се усудим заискати руку његове јединице кћери, с којом се после три месеца, као што закон прописује вјенчамо — и спаримо.

Ја сам моју Персиду здраво радо имао и волио, премда није била таква жена, за коју се важе, да је лепа. Мало писав нос, бупмасте усне, ружични образи, и живе плаве очи, — могло се човеку допасти, ал само једно је било, што се мени није на њој допало, а то је: што никад пије ништа читала.

Поред све ове мање, ја сам пуне две године срећно и задовољно у супружеском животу провео.

да је ова држава права беда за оне народе, који у њој живе, а беда је за њих са високе политике, коју неки државници терају.

Да је ова држава права беда за своје народе, то је скоро излишно доказивати. Да би народи могли остати у једној држави, нужно је, да у њој има реда, да су одношаји између грађана и државе, између појединих земаља и централне власти законна регулисани, да се у државним делима огледа сталност и досљедност. А да би ти народи могли напредовати у тој држави, нужно би било да се што мање тера висока политика, а да се што више пажње обрати ономе извору, из кога само држава своју снагу црпи, да се обрати народу или народима, и да се за срећу и благостање ових народа побрине.

Тога свега нема код нас. Непрекидни и свака час мијењајући се државоуправни експерименти циједе снагу народа до пошљедње кани, стварају неговјерење и поудање у трајност онстанка државе, производе немир међу народима, отискују на политично поље и оне људе, којима је задатак на другоме мјесту.

У таквоме стању државе нико већма не страда, него народ. Од њега се ниште, да порезом у крви и новцу одржава државу, којој бесавесни власници високом политиком својом никако не даду до здравља доћи, а овамо се народу у накладу за то ништа не пружа, него се оставља у стању у коме се затекао. На тај начин корист вуку само они, којима је власт у рукама, а пропадају народи, пропада и држава сама. Од кога се непрестано попешто одузима, а ништа му се не даје, тај напошљедку мора остати го паг. Тако је с државом и с народима аустројским. Сви министри, који год дођоше на крму државе у Аустрији, и сви остали високи државници, који су позвани, да тјерају високу политику (а тих је за ово неколико година тма), отидоше са својих мјеста с пуним ценовима, премда су сви терајући високу политику (а управо бричући се за своје ценове) оставили државу још у горем стању него што су је затекли. Сви писаху дипломатске пете, удешаваху високу политику према страним кабинетима, држаху конференције, а о трешку и на штету народа. Нико се није хтео побринути за орача и копача, за занатлију и трговца, да се поправе путеви, да се прокопају канали, да се народ сачува од глади, поплаве и т. д. Само се знало искати новаца од тога народа да се тера висока политика.

Све ово осјетићемо једним фактом, који колико је истинит, толико је пошљедницама својима жалостан, и баш се нашега народа тиче.

Банат и Бачка поплављена, Среја поплављена, у Славонији и Хрватској од глади умиру, свуда велика оскудица и невоља. Од куда то? Зашто се та влада није постарала да се сачува Банат од поплаве? Зашто није досад прокопала канал, којим би се спасао Банат, та пекадашња житница европска, а сада огњиште крајње бијеле и невоље? Гђе су јој повци, које од народа узима у име порезе, и на што их употребљује? Народ се наш које тамани, које расељава, продаје куће и земље и бјежи са рођена огњишта у бијели

Пуне две године, провео сам срећно и задовољно!

Ал сад — ал сад, и после?!

Сећајући се тог срећног доба, нека ме ладноћа и гроза обузима, кад се опоменем онога дана, који ме је у пропаст и несрећу бадио.

То се овако догодило.

Био је св. Јован, двоје смо сједили у соби, ја и моја жена Персида.

На пољу цича од зиме и завјајући вјетар гонно је снег са кућни кровова, ми смо пак у топлој соби исмејавали зиму за то, што није себи ћурдију понела.

Кад у једанпут неко закуца на врати.

Слободно — викне моја жена, која је баш у камину наместила једну дебелу пањетипу да се распали.

Собња врата отворе се, а кроз њи се промоди један од главе до пете у златом извесену руву искићени момак.

„Господару, ја тражим ципелара Атанасију Ворканића.“

— Ја сам ципелар Атанасија Ворканић, чиме могу служити? —

„Имајте благу наклоност са мном у главну улазку доћи, моја госпођа жели један пар ципела од Вас имати.“

— Одма ћу таки, — счепам мој дугачки зимњи капут, и навучем га.

Кад сам моју жепу по обичају нежно пољубио, опростим се с њом, и пођем за шаром мјом.

ПОДЛИСТАК.

ТАНАСИЈА ВОРКАНИТ.

(Приповједна против пијанства.)

(Наставак.)

Дал сам имао узрока онда смјести се, имам ли узрока то сад чинити, или ћу можда доцније на тај узрок доћи? — то ће сам Бог знати! ал доста до тога, да сам се и ја тако исто смјејао, као што веле за славног грчког философа Демокрита, да је и он смјејући се свет угледао, од куда су многи људи држали, да ћу и ја неки учени философ, као Демокритос бити.

И то се могло са мном догодити, ал за то опет није се догодило.

Отац ми је живио од заната, био је у селу ковач, које место од тридесет година и сад у Дероњи заступа Циганини, једва дакле да је и мој отац у бољем стању од Циганина бити могао, — ал ја га писам запамтио, јер се по мом рођењу прве године са земним животом опростио.

Мати ме счепала и оде у свој род, гди се по други пут удала, а мене остави свом брату на врат, да се у вароши учим ципеларском занату.

Ко познаје варошке ципеларске шегрте, тај ће имати појма у какву сам школу дошао.

Ал ја нисам био у том смислу, дагуба и коловер, премда сам више пута мајсторе остављао и из једне у другу варош бјегао.

свијет, гдје постаје виси пролетар, толи безкућник, биједи падничар. Је ли то он заслужно, он који је живот и имање залагао не један пут за спасење државе?

Поједица мјеста Баната управо се разорављају поплавом. У Црепаји куће падају, у Баваништу тако исто, марва се дави, људи једни бјеже којекуд а други воле на рођеном огњишту скончати, путови до зла бога испроваљивани, комуникација саречена, саобраћај прекинут, трговина и сва друга радња стала, — ето то је слика несретног Баната.

Из Сријема нам јављају, да је и тамо још црне и горе, а у Славонији и Хрватској права глад влада!

Зашто се допустило да се дотле дође? Зашто се није за времена застарало, да не паћу такве несреће? И зашто се сада страдалницима државна помоћ не пружи, него се опет апелује на приватно милосрђе? Гђе су ти толики милиони од продатих толиких граничарских добара, од продатих шума? Та није ли речено и по толико пута свечано обећавано, да ће сав тај новац употребити на поправку материјалног и душевног стања граничара, на зашто се сада бар не употреби на спасење тих људи? Или се ваљда у томе састоји ова милост државна, што је обустављено утеривање порезе у оних крајевима, гђе глад влада? Но тешко њима по тој милости, јер ће они, који остају живи, скупо платити то милосрђе, кад престане глад и кад се стане пореза на ново утеривати!

Бадава ми ушћујемо, бадава народ у невољи пишти, кад су у Бечу и Пешти глухе уши за оваке гласове? Тамо се тера висока политика, пишу се дипломатске ноте, премештају се посланици с једнога мјеста на друго, води се брига о томе шта је овај или онај владалац казао овом или оном посланику на овом или оном баду, ко је кога ухватио испод руке и т. д. А што се преко тога чини, то опет стоји у свезима с каквим интересом те госпде, што терају високу политику; на. пр. да се повуче покрај овог или оног великашког добра жељезничка пруга, за коју опет народи плаћају интересе, да се народни милиони троше на прављење булвара у престоници, да се народни милиони утроше на подешавање престонице, гдје та господа живе, докле се они, који те милоне тегле, мучећи се за кору хлеба даве у блату по проваљеним путовима, и боре се с разуданим елементима на живот и на смрт.

Прашка „Политика“ предлаже, да се састане скупуштина аустријских Словена и разлаше опширно ту мисао у једноме члаку, из којегта ово саопштавамо: „

„Једна странка, ако је по себи и малена, може чврсто сложена постићи велики успјех. Колико би дакле успјешније било сложио поступање велике једне странке, која неброји тисуће, већ цијеле народе. Једноставно то уважење довело је давко до идеје аустријскога славенскога конгреса. Већ у минулом прољећу говорило

се о конгресу аустријских Словена. Али су онда изведењу те основе стојале на путу велике запријеке. К тому побјијаше још вријеме. Потребни предувјети, који би били могли зајамчити замашан успјех, мањкали су великим дијелом, и обзир на разне врсте, особито прима Угарској и угарским одношајима, чинили су сада прераним такоро подухеће. Међутим су се нагодбени покушаји у Угарској и Аустрији изјавили а галичка пагода одгођена је на неизвјесно вријеме те виси у зраку, пути може умријети пути живити. Требало је таквих искушања да се приправи земљиште, на ком славенски конгрес заиста успјешно дјеловати и творити може. Ми смо сада спознали своје илдузије и освједочили се и гдје су праве запријеке, као и то да се једноставно педа извести федералистички програм.

Истина, да сви појединци писмо ништа постигли, намеће нам безусловно освједочење, да морамо заједно радити ако хоћемо да што постигнемо. Отворити можемо федералистички програм само „инрибус упитис“ — сложним силама. И сама толи сумњичена „славенска идеја“, која је жалибоже до сада наша мало прилика, да се покаже у правој својој цивилизаторној истини и жигоне своје клеветнице као лажнице, захтјева узајамно поступање. Пође ли за руком Аустрији дати под њезиним штитом нове полуге њезину обетанку и унутарњем миру, то је за увијек дан доказ, да није баш славенски елемент, који хоће немир, него да је тај елемент у својој гљбокости, у својем јаком духу и својој узтрајности најбоља залога за свезу државе, у којој пароди толи различна поријекла узвореду и међу собом живити могу. У том смислу имао би славенски конгрес далек замашај, може бити смјемо рећи свијетско-христогоричну знаменитост, свакако само онда, ако би се почео у правом духу и руководно мирном одважношћу, те би могао створити дјело које неби могао први вјетар разбацати. Главна задаћа тога конгреса би управо била усадити стабло миру и слободи за све народе Аустро-Угарске. Али ту се не ваља обмањивати, да је то какова игра. Ми смо даначе увјерени, да би се морало борити с извапредним тешкоћама, те да је за навлдавати потребно више него сама добра воља. Сврха мора бити јасно одмјерена; властита снага мора бити тачно измјерена, а тако и властите слабости и средство помоћи и слабе стране противника. Ту се перади о диктатури ни за силну ријеч, не за то, да се другима са већом или мањом силом париче освједочење, него се ради о чистом узајамном мишљењу и дјеловању слободних мужева при великом дјелу. И управо за то требало би да се славенско повинарство идеју таковога конгреса душевно прв своји и примјерно у кругу дотичних читатеља појединим племенима јасно и чисто разложи. Разправљање овог важнога питања у славенским повинама може најбоље ускорити га и чинити да здраво сазрије. Тим начином одстрапили би се у заметку многи неспоразуми, а ствар постајала би јаснија и знаменитија, чим би се више у цијелости без зазора у подпуној свијетлости јавности показала“. На концу каже „Политик“,

зине собе чиле, ућемо у предсобије и овде сам по упутству момка, чекати морао.

Чекао сам чекао, пол сата, један сат, — и све сам непрестано чекао, па кад сам дуго, задуго чекао, дође мој шарени вођа, који ме је овамо довео, и ушавши у собу ставе пред једно огледало, да намести мараму око врата.

Немогући ћутање и чекање даље већ трпети, рекнем: —

„Молим повизно, хоћу ли још за дуго чекати? —

„Ах молим вас, Маркиза нема обичај сад ручати.“

Ал сад — помислим у себи — видим да с правом лудом имам посла, пак се паканим још последње мудро питање да му ставим: —

„Љубезни пријатељу, рекнем, зар хоћете од мене будалу да начините, или шта сте наумили? —

У том зачу се из собе звонче, на које се момак презне, прискочи и од дворане отвори двокрилна врата, рекавши ми: —

„То се вас тиче, — изволите унутра.“

Ја се мало тргнем, повучем спреда капут, пак тако наместивши се, кроз отворена врата ступим у дворану.

Ах, гди сам сад? ил сам у виленском царству упао, ил сам умро, пак се рај, са својом свом красотом предаме створио?! — вољко је овде раскоши, колико богатства — спод по ком гавим светли се као огледало, идем кроз ред отворених врата, и прошао сам б соба, — Боже

да се тај конгрес неби имао скупити из у Бечу ил у Прагу, већ у каквом југославенском граду.“

Д О Н И С И

СКАДАР, 5. Фебруара. — Одавно већ недогађа се овдје ништа, што би вриједно било, да вам јавим. О раду одавде изаслане комисије са вашом црногорском и што сам вам могао јављати, нијесам због тога, што сам држао да је то вама исто тако, ако не и боље, познато. Долазећи у додир с пограничњацима Турцима и Арбанасима могу вас у толико увјерити, да они особито пошљедњи живо жалје да се размирица сретно доконча и са успјехом за Црну Гору. Ово расположење њихово према Црној Гори пенетиче само из њихове паклоности према Црногорцима, које је већ познато, него и од туда, што је затвор црногорске границе њима доиста велики терет и приноси им велику штету.

Како ће се напошљетбу та ствар ријешити нама није познато, али се сви надамо, да ће добро бити и то из више разлога. Прво о садашњем нашој говоре, да је човјек разборит и благ, па као такав, да ће и хгјети и умјети увидјети правцу и озбиљност саме ствари. Осим тога за вријеме, од како се он налази међу нама као валија, он је цијесно увидио, колико је пријатељство између Арбанаса и Црногораца, особито од пошљедњега устанка, па се свак нада, да ће смјети и надаће оставити отворена врата пограничњацима заћевницама, које када би се поновиле и у озбиљне заплете претвориле, не би никако могле новољно по Турску непасти. Тако код нас суде, а како ће бити то ћемо видјети.

Споменух овђе пријатељске одношаје Арбанаса према Црној Гори. На ово пријатељство мора сваки Србин велику цијену подлагати и ми несумњам да се оно од српскога народа са задогољством прати. С тога држимо, да ће ваше читаоце јако занимати, ако вам о томе коју проговорим. Ваш овјех дана имао сам прилику чути и видјети, како расположење и поуздање живи у Арбанасима према Црној Гори.

Има близу Скадра једно село, у којем заједно живе Турци и Срби. Село је мало и сирото, ма је прилично живило, док бивни валија Смајил наша као што је грабљив и суров био, непродаде једноме Скадарском богаташу Турчину, сву земљу њихову до самјих прагона кућнијех. И тако јадни сељани остадоше без добара својнијех, остадоше без ужитка свога. Ниш им је живјети ниш мријети. Док је Смајил наша био, замап му се и тужило, јер је он и учинио ту неправду и злудом какав може бити. Но како је он отишао и дошао ови нови наша, они се поуздаше, да ће доћи до свога неправедно изгубљенога добра. Али што је главно, чујте! Сви, и Срби и Турци, договорили се међу собом да ништа не предузимају, док не уштају савјета у црногорскога заступника г. Пера Пејовића. Но г. Пера је већ одавно због болести отишао у Црну Гору на Ријеку и они,

мој, каква је то вила, која све ово ужива? — Гди ћу је паћи? хоћу ли је угледати? како ћу с њом говорити? срце ми задркта, — и кад па б. врата ступим, преда ме се уваже соба, у којој над једним диваном висила је завеса богато златом украсена па подобје црквеног неба, — а на дивану сећаше једна, у чисто белом одећу, — Боже слатки, каква слика, каква ли прилика?! па десној руди лако наслоњена, женскиња. Прекорачивши праг, поклоњо сам се, као да сам пред царским престолом метанисао.

Женскиња, љубезно да ми знак с руком, да ближе приступим. —

— Ох Персидо, Персидо! кад би ти у стању била, тако љубезно понашати се, и као апђео смешећи се, с рукама знакове давати! То сам за себе мислио, а па глас рекнем: —

— Ја сам Атапасије Боркапић, и стојим на служби вапој Свијетлости! —

„Јесте, рече умилато госпа, тако милозвучним гласом, да ми се за чисто сребро примити могао, и пећи за њега ни па брзи ажије некали, — приступите к позци, и узмите ми мјеру.“

Ступим ближе, да од поге мјеру узнем.

Ал тек сад, какву сам рајску љепоту опазио! Да сам Стихотворац, би за цело из предногу ове пајљепке на свету женскиње умро.

Ал ми цинеларп, нисмо стихотворци, пак неумемо тако брзо да умремо.

чувши да је исти, Богу хвала, добро оздравио, закључе да једнога Турчина и два Србина пошљу на Ријеку и да се они у тој ствари разговоре са г. Пером. Исти су изасланици већ отишли и шта су тамо уговорили не знамо, али смо увјерени, да ће бити добро угуђени, јер приједни заступник црногорски и до сада сваком приликом ишао на руку Арбанасима, а с тимем је и добио њихово велико повјерење. Желимо доиста од срца, да сви селани добију правину и да им се поврати њихово имање, а уздамо се да ће и валија гледати то, како се у и онако незадовољној Арбанији не би множили незадовољници.

Што буде јавићу ви, а сада сам увијек хтно само то да покажем, колико повјерење имају у свакој пригоди Арбанаси у Црну Гору и његова заступника, коме нека бог да здравља и да се што прије у нашу средину опет поврати.

Оваквијех примјера ја бих вам могао мноштво навести, а овај догађај наводим за то, само што је најновији.

Падамо се, даће Црна Гора, која је умјела за неколико година толико задоби и Арбанасе, и одада све више настојати, да ови јуначки народ учини нераздвојивјем од себе, јер је Арбанија и данас, а у одсудном часу биће још више важна за нашу српску ствар. Свијетли епископ Никола, у којег смо сви очи упрли, као што над свијема нама бдије, умјеће се и за то постарати, нека му за то бог да среће и здравља, за то се ми сви молимо.

СКАДАР, 7. Фебруара. — Разумио сам њеке ствари, које пијесу без сваке важности, па за то похитих, да вас на вријеме извјестим.

Италијански трговци, понајвише из Папује купују и извозе одавде много жито. Због чега ће исто јако поскунити, ако се тај извоз и даље продужи. Незнамо је ли то, али је која друга евола побудила сада и свд шњег валију Мустафа нашу, те и он иште од народа оно жито, које је његов предходник, вбачени Смаил паша у вријеме глади народу раздао. Арбанаси, који пијесу виши слушати на прву ријеч, ишти су се научили давати, устезу се и сада и ми мислимо, да ће валија прије учинити од зла горе, ако пауми ма и силом прикупљати оно жито.

Када споменух Смаил нашу, да вам баш и за њега још нешто јавим. По одавно бјеше јављено да се он повратио из Азије и ја сам вам тада казао да то није истина као што није ни било, и тек сада обистинила се она измишљотина, јер се доиста повратио из свога прогонства у Цариград. Радо би хтјели знати, да ли ће и онет какву службу добити, а то је напошљеду могућно, јер је Смајил паша јако богат, а обогатио се све глобећи народ, а та два својства и ишту се од туркога чиновника.

Чујемо и за познатог Дервиш папу, који је с вама ратовао, да је постављен у Битоље, као намјесник над свом Румелијом.

Толико за сада.

ЦЕТИЊЕ, 10. Фебруара. — У прошли попедесетни обдржан је погодношњи испит у овдашњем основној школи. Председавао је преосвјештени митрополит г. Иларион, а присуствовају више господи. Ми смо се научили већ о нашијем школама само радосне вјести доносити, па тако и овом приликом са задовољством јављамо, да је показан успјех какав се само желити могао. У трећем и четвртој разреду, гдје је учитељ, г. Гавро Пешић, дјеца су у свијема предметима одговарала са свијем разборито, слободно и стално, што довољно показује, да су чврсти у ономе што су учили. А особито успјех, бољи него и на једноме испиту до сада, показаше ученици тих разреда у историји и географији.

Исто тако добар успјех показао се и у првом и у другом разреду, у којијема је учитељ петњишки протођакон г. Филип Радичевић. Г. Радичевић је добар учитељ, вриједан и јако трудољубив, што је више пута на и увијек испитом засвједочио.

Желимо, да обојица г. г. учитељи и даље тако принову, па ће и наша богословија добити добријех и довољно спремнијех ученика.

— 10. Фебруара. — Са Ријеке нам јављају да је и тамо истога дана држан испит у основној школи, која има три разреда, и да се успјех врло добар показао, што учитељу г. Перу

Костићу на част служи. Ријечка је школа и прошле године била од најбољијех у Црној Гори. Испиту је присуствовао, осим мјестнијех старјешипа, прото цетињски г. Стево Каличић, са још двојицом господи с Цетиња.

Исти дописник јавља нам и о освећењу цркве у жуни добротској. Вриједни прото цетињски г. Стево Каличић отелужно је службу тачно и свечано, ка што је њему својствено, а и од стране народа учинене су свесрдно све потребне уредбе. „Јако ме је обессалило, вели дописник, кад сам чуо Жупане, гдје говоре: ако Бог да брзо ћемо и школу подићи, коју би и ове године већ подигли, јер нам је она најпотребнија, али обоје не можемо, а цркву смо морали, јер се стара хтједе срушити.“ Ово и јесте радостан знак свјести и љубави Црногораца према школи.

— 11. Феб. — Са Вира нам се јавља да ће пдуће недјеље учитељи црмичког окружја, држати тамо учитељски збор,

РАЗЛИЧНОСТИ.

(Писмо Палацково Погодину.) Пригодом педесетогодишњег јубилеума јавнога дјеловања Погодиноза, писао му је д.р Франо Палацки слиједеће писмо:

Велештовани господине и пријатељу!

Из јавних листова дознајем, да се ваши пријатељи и штоватељи — ја мислим и сав руски народ — спремају увијек дана свечано прославити петдесетогодишњи јубилеј нашега дјеловања на књижевном и знапственом пољу. Ја знам цијенити важност такове свечаности, јер и мени је дао Бог прије пет година доживити такав дан, премда само у обитељском кругу и чедним одпошајима. Али и ваш дјелокруг је ширин и већи од мога, који је узким границама моје домовине ограничен. Ви сте с покојницима пријатељма моје младости, Коларом и Шафариком, стојали међу ошма, који су први најдјелотворније потакли и шрили идеју славенске народности и узајамности. Ја сам већ од почетка посветио све своје гаттојање и своје силе само једном славенском огранку, — који са свију страна притиснут, скоро бијаше се осушио — јер сам добро знао, да ће се Чеси, ако једном пође за руком пробудити њихову народну самосвијест, одмах осјетити као Славени. Свемогућем Богу, који је мој и ваш рад благословио, буди слава и хвала; славенски народни дух пробуден од стогодишњег дријемежа; осјећање славенске сувислости шири се у земљама, које се од чешких шума и од Велебита, све до преко Урала, од јадранскога до балтичкога мора протежу. Бригу за даљу побједу овога питања повјеримо ми оба старца, који смо већ изслужили, млађему нараштају, да се властитом снагом поине до оне висине у животу човјечанства, која нашем народу, обзиром на његов број, припада. Инак бити ће још многих тешкоћа за свладати. Но за славенско срце, за славенски дух нема на земљи педокучива задатка. Ако савладамо једном варварство, које нам пријети не само од истока него и од запада са геслом: „сила је право“, тада ће у повијести славенскога свијета започети ново доба, које су правци наших супламеника предслутили и проговорали; тада ће човјечанство под штитом истине и мира подићи се до највишега стања циља.

Ми обојица нећемо ово доба доживити, али нећемо никада престати равнати му пут. То је разлог, зашто се ја на тисуће бројејима гласовима вашњих штоватеља придружујем и из свега срца вам кличем: Многаја љета!

Ваш увијек Фр. Палацки.

(Из статистике угарско-хрватске). По задњем бројењу пучанства састављени су сад главни изкази. Из тих изказа видимо бројеве и размјерје оних несретника, који пишу у стању о себи за се скрбити, јер јим манка ово или оно ћутило. У Угарској има 13,243 слијена, 14,396 глухонјемих, у Ердељу 3167 слијених, 4201 глухоњема, у Хрватској и Славонији 1481 слијеп, 1530 глухонјемих, у Крајини 516 слијених, а 562 глухонјема. Осим тих несретника има у Угарској 9556 лудих и 13003 слабоумнијех, у Ердељу 2288 лудих и 4611 слабоумних, у Хрватској и славонији 963 лудијех и 1034 слабоума, а у Крајини 323 луда и 778 слабоумнијех. — Међу свако 10,000 становника има дакле у Угарској 12 слијених, 13 глухонјемих, 8.6 лудих и 10.8 слабоумних; у Ердељу 15 слијених, 20 глухоњемих, 10.9 лудих и 21.9 слабоумних, у Хрватској и Славонији 15 слије-

них, 16.6 глухоњемих 9.8 лудих и 10.5 слабоумнијех; у Крајини 5.1 слијених, 4.6 глухонјемих, 2.7 лудих и 6.5 слабоумних. Ако се ови бројеви стегну, налазимо у свако 10,000 људи у Угарској 44.4 пагрђена, у Ердељу 67.8 у Хрватској и Славонији 50.9, у Крајини 18.9. — Бројеви о Хрватској и славонији тешко да ће бити точни, јер се грдпо неразмјерје напрама Крајини једва даде протумачити. Једино за случај, ако оних несретника велика већина пада на градове и Хрватској и Славонији, снала би сумња о вјеродостојности навода.

Пучанство ријечко посебно је бројено. Има на Риједи 16 слијених, 10 глухонјемих, 32 луда и 23 слабоума. На сваку хиљаду долази дакле 0.8 слијених, 0.55 глухонјемих, 1.78 лудих и 1.28 слабоумних, ал се мора дашто уважити, да мален број неможе служити подметом разрачунавању.

(Како се Пешта дијел.) Лањске су године у Пешти сазидали нових 400 кућа, повећали 460, пресудили 437 и отворили 23 нове творнице.

(У желудцу кучка.) Недавно ухватише крај Баријескопа у сједињених државах кучка (Хај, сивалус.) а кад га распараше, нађоше му у желудцу пар чизама, комад коже од огларине, два зрна за тош и свежњић улазница у целјељну њску школу.

ПОНОВЉЕН ПОЗИВ

на предилату „Домаћег лекара“. Лист за неговање и чување народног здравља.

Ево већ и мјесец Јануар прође, а претплате на „Дом. Лекара“ није још ни толико стигло, да би се могли штампарски трошкови око издавања листа за целу годину подмирити. Но ми смо опет почели лист издавати и већ је 1. број изишао. Ово је врло жалостан појав, да се у народу нашем неможе да одржи ни један лист од ове струке. Ми бар држимо, да је сваком човјеку здравље најмилије и најирече, и кад му се здравље поруши, да му се ни цело имање његово немили. Није нама као лекарима нужно, да за своју корист овај лист издајемо, већ смо га искревули с тога, што сваки дан небројено пута толико силних примера имамо да се уверимо, да народ наш само с тога пропада, што незна да живи и да се пегује по природним законима. Шак да би томе злу доскочили држали смо, да ћемо то само на тај начин постићи, како ће своје здравље чувати и неговати, како ће своје порушено здравље из болести повратити, и како се има владати, кад наступе какве смртоносне заразе, које немилеце свет тамане. Наш народ живи већином по селима, где лекара нема, на ко ће му у невољи и бољетици каквој дати савета и науцка, да своје изгубљено здравље поврати, ако не буде читао оно, из чега ће се свему томе научити моћи.

Ми овим још и последњи покушај чинимо и позивамо сав народ, да нас у овом нашем раду помогне не нас ради већ себе ради. А наиме молимо свећенике, учитеље и све научењаке и родољубе српске ради народа нашега и његовог паплетка, да се својски заузме око куплења претплате, да видимо и да се увјеримо, сада ли је баш истина, да наш народ немари за своје здравље, и еда ли је баш равнодушан према тако јестивом листу, из кога ће своје прве и најглавније потребе да сазна и да научи; пак да се и ми оканемо посла, који циљ свију непостизава.

Цена је листу за целу годину 2 ф. а. в. за Аустро-Угарску. А за Србију 24 гроша. Дукат цесарски примамо само у 5 ф. 60 нов. или 56 гроша: а рубљу у 18 гроша.

Претплатити се може само на целу годину.

А свима претплатницима дајемо на дар књигу „о првим дужностима материнским“ или Како ваља да пегује мати себе, кад је трудна и како ваља да пегује дете своје докле га од сисе не одбије, коју је написао др. Љ. Ненадовић. Књига ће изнети до 10 табака и стајаће 1 ф. а. в. или 10 гроша за оне, који се на „Дом. Лекара“ ниоу претплатили. Ко се жели на „Дом. Лекара“ претплатити нека што пре новце пошље, да би му могли све бројеве послати. Претплата се шаље уредништву или једном од подписаних уредника.*)

У Панчеву концем јануара 1872.

Уредници „Дом. Лекара“:

Д.р К. Пејичић и др Љ. Ненадовић.

* Обраћамо пажњу нашијех читаоца на овај позив. Што преноручујемо свакоме, да се претплати на овај лист. Јер је јако потребит свакој породици, а цијена му је доиста тако мала, да је и свак може жртвовати — свога добра ради. У.